

Studiereis naar de Purperreiger in de Podelta

Henk van der Kooij

Kent u de schitterende Delta del Po aan de Adriatische Zee? Vindt u enorme oppervlakten waterrietland doorsneden door slenken en geulen en onderhevig aan eb en vloed ook zo fascinerend? Houdt u ervan om met lieslaarzen aan bij eb door blubberige klei te soppen, soms tot aan je middel wegzak-kend?

Ga in gedachten mee met schrijver dezes die het heerlijke voorrecht had om in 1993 een studiereis te kunnen maken naar Noord-Italië. Een reis die mogelijk was dank zij subsidie vanuit het Trekvogel-fonds van 'Natuurmonumenten'.

De dagen 22, 23 en 24 mei werden in de Podelta doorgebracht, de dag van 25 mei was nodig om van Oost-Italië in Pavia naar het zuiden van Milaan te komen. Op 26 en 27 mei werden reigerkolonies in de regio Lombardije bezocht. Het is de bedoeling om in een apart verslag bij deze reigerkolonies stil te staan. Het doel was onder andere meer inzicht te verkrijgen in de eisen die de Purperreiger stelt aan zijn broedgebieden. Een Nederlandse vogelaar naar Italië. In Italië verbaasden ornithologen zich daarover. Het komt blijkbaar weinig voor. Andersom was hun wel bekend. Je moest toch als ge-routineerd vogelaar wel eens op Texel zijn geweest!

De Podelta

De rivier Po mondt uit in de Adriatische Zee. Aan de monding kent de Po vele zijarmen en met de door het water meegevoerde kleideeltjes is er in de loop der tijden een prachtige waaier ontstaan. Op de kaart van Italië is deze waaier ten zuiden van Venetië goed te zien.

Het landschap heeft veel weg van rivierland-schappen in Nederland. De rivieren worden be-grensd door hoge, stevige, kronkelende dijken. Binnendijks zijn er landbouwgronden, die een af-wateringssysteem en bevoeiingssysteem ken-nen van sloten en brede kanalen. Buitendijks zijn er rietvegetaties en lagunes. Schitterende water-rietvegetaties hebben zich lokaal achter smalle zandstranden ontwikkeld, vlak bij de Adriatische Zee.

De eerste purperreigerkolonie die op 22 mei werd bezocht, lag in een rietvegetatie achter zo'n

zandstrand. Rond 6.30 uur vertrekken wij, op naar een haventje. Wij, Renzo Rusticali, een Ita-liaanse ornitholoog, die al enkele jaren onder-zoek doet in deze kolonie en ook jongen ringt, en ikzelf. Bij aankomst met de auto zie ik mijn eerste Ralreiger in Italië: foeragerend in een klein, nat rijstveld. In de struiken bij het haventje geeft een Grauwe Klauwier acte de présence.

Het is eb, het water staat ongeveer dertig centi-meter lager dan de rietstengels. De wortels in de kleilaag zijn goed te zien. Even later varen wij af, al vrij snel 'vol gas' op de rivier Gnocca, een zij-arm van de Po. Boomresten, stukken hout, fraaie rietkragen, klei-oeveren. Het vormt met elkaar een bijzonder indrukwekkend, natuurlijk geheel. Va-rend op één van de vele zijtakken van de Po, be-grensd door grote waterrietvelden, onder een zonnige hemel. Een wonderlijke en heerlijke be-levenis. In de verte een zandstrand met wat vlak-

Fraaie waterrietvegetaties langs de rivier Gnocca, een zijarm van de Po. De bij eb vrijwel droogvallende plasjes zijn uitstekende voedselgebieden voor Kwak en Kleine Zilverreiger. Foto: H. van der Kooij.

ke duinen. Achter de kleine strandvlakte ligt de Adriatische Zee. Op naar de purperreigerkolonie Bacucco!

Ondanks Renzo's onderzoek bleek het, gelukkig, niet eenvoudig om de nesten te vinden. Wij voeren met een boot naar het zandstrand en observeerden vandaar de af- en aanliegende Purperreigers. Op de zandvlakte alarmeerden een paar Scholeksters, een vrij zeldzame broedvogel hier. Vanuit het riet klonk regelmatig het 'gepin-gel' van de Baardmannetjes, terwijl de Grote Karkiet aanhoudend zat te 'karken'.

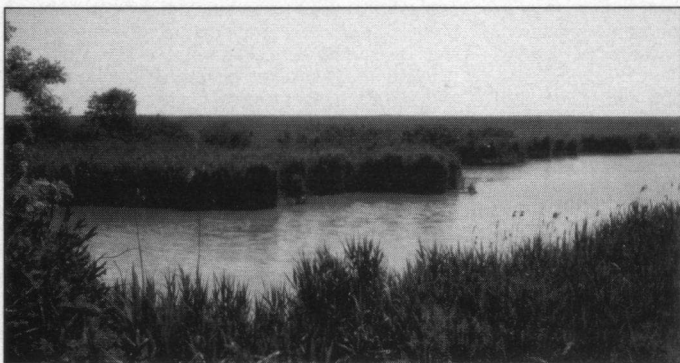
De eerste poging om de nesten te vinden mislukte jammerlijk. Het hoge Riet werkte desoriënterend en ondanks het kompas van Renzo en een door hem gemaakte periscoop liepen wij in een halve cirkel: na misschien wel een uur soppen kwamen wij weer op het strand uit! Bij een ander plek hadden wij meer succes. Bij het stilleggen van de boot hoorden wij de begroetingsgeluiden van Airone Rosso, de Purperreiger. Bij nadering van de kolonie 'hingen' er al gauw circa 25 vogels in de lucht. De nesten lagen verspreid. Wij vonden er met moeite elf, met

worden geringd. Aan het begin van de middag verlaten wij de kolonie, de zonnewarmte en het hoge water staan een langduriger verblijf in de kolonie niet toe.

De schitterende tocht door dit stukje Delta del Po was daarmee nog niet ten einde. Renzo stelde voor om nog enkele kolonies van de Dwergstern te bezoeken! En zo voeren wij even later weer over brede waterstromen, met wat eilanden, met veel schiethutten op weg naar kolonies van de Little Tern. Onderweg vonden wij op een paar vierkante meter kunstmatige verhoging drie nesten van de Visdief.

Wij bezochten drie kolonies. Ze lagen alle drie op eilandjes in de omgeving van Pila, ten oosten van Porto Tolle. In de eerste kolonie die wij bezochten, heb ik geen aantekeningen gemaakt. Er waren honderden Dwergsterns, enkele Visdiefjes en één à twee paren Scholeksters. Laatstgenoemde soort is een schaarse broedvogel en kreeg relatief veel aandacht. Renzo wist twee grote pulli te pakken en te ringen.

Er waren veel lege nesten van de Dwergstern en ook relatief veel gepredeerde nesten. Als ik me

Enorme waterrietvelden strekken zich buitendijks uit tot aan de strandrand bij de Adriatische Zee. In de verte bevond zich de purperreigerkolonie Bacucco.
Foto: H. van der Kooij.

aan de rand een nest van een Bruine Kiekendief. Hoewel het aantal nesten tegenviel en wij ervan overtuigd waren dat er meer moesten zijn, besloten wij toch te vertrekken naar een andere kolonie. Wij moesten voor hoogwater klaar zijn.

De tweede kolonie, de kolonie Basson, lag wat noordelijker, in de omgeving van Pila. Ook hier enorme buitendijkse waterrietvelden. In het Waterriet broedden verspreid wat Kleine Zilverreigers. Bij het naderen van de purperreigerkolonie hoorden wij een mannetje Woudaapje, een geluid mij van Nieuwkoop wel bekend doch al jaren daar niet meer gehoord!

Het riet is tot drie meter hoog. Wij trekken onze laarzen aan en gaan snel de boot uit, want het water stijgt al langzaam. Wij hebben een veerbalans bij ons om eieren te wegen, schuifmaat om eieren te meten, kleine cassetterecorder om gegevens in te spreken, plastic zakken om eierschalen te verzamelen en een dertigtal nummers met touw om de nesten te merken. Het is een prachtige kolonie. Wij vinden zeker veertig nesten. De nestinhoud kent een gezonde variatie: er zijn lege, nieuwe nesten, nesten met eieren, veelal drie tot vijf, één nest met zeven eieren, nesten met jongen. Een aantal jongen kon

goed herinner, zagen wij in deze kolonie een drienig spoor van een mogelijke predator. Verder weet Renzo de predatie aan meeuwen, soortnamen werden niet genoemd.

De tweede kolonie betrof een kolonie van tientallen paren Dwergstern op een relatief klein zand-eiland, ook weer gedeeltelijk met fraaie schelpen bekleed. Het eilandje kende een kleine zandheuvel als gevolg van activiteiten van de mens.

De situatie van de nesten was allerbedroevendst: de eerste twintig à dertig nesten die wij vonden, waren vrijwel alle gepredeerd. De kolonie was systematisch geplunderd, de eieren kapot gepikt. De 'afdrukken' van de snavelstoten waren regelmatig te zien. Verse dooiervlekken ontsierde menig nest of de omgeving van menig nest. In een ander deel van de kolonie trof ik gelukkig nog circa vijftien nesten aan met één of meer eieren. De Italiaanse ornitholoog Menotti Passarella zei me, toen ik hem dit alles vertelde, dat hij het mogelijk achtte dat het zandheuveltje bij de kolonie door meeuwen als uitkijkpost werd benut en dat daardoor veel nesten waren gepredeerd. Ik had zelf ook de indruk dat de kolonies vrij gemakkelijk werden verstoord door toeristen

die het wel leuk vonden om even op een eilandje de benen te strekken.

De derde kolonie was er veel beter aan toe en telde honderden nesten van de Dwergstern. Hier heb ik eerst de rand van de kolonie bekeken en al lopende alle nesten die ik links en rechts van mij zag, genoteerd (ongeveer een strook van twee meter links en twee meter rechts overziend). Daarna ben ik op de zelfde wijze door het centrum van de kolonie gelopen. In totaal telde ik 165 nesten, waarvan 92 zonder eieren, dit is 56%. Deze nesten waren niet gepredeerd. Het was ten slotte nog vroeg, 22 mei. In de kolonie bevatte 50% van de nesten eieren, aan de buitenkant was dit 42%. Tot onze vreugde vond ik slechts één gepredeerd nest!

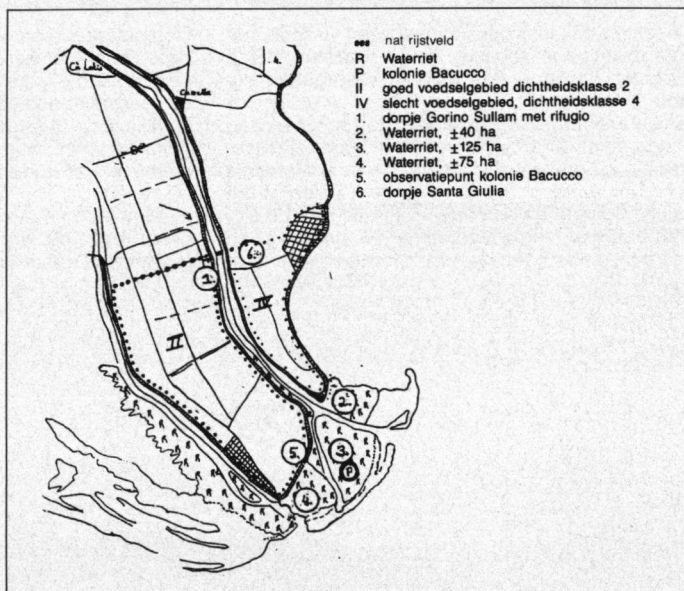
Maandag 24 mei heb ik ook nog in de Delta del Po doorgebracht. De ochtendstond heeft goud in de mond. In het donker, rond vier uur, ben ik op de fiets naar de rivierdijk gegaan, waar vandaan de kolonie Bacucco goed was te overzien (zie kaart, punt 5). Onderweg hoorde ik één zacht roepende Steenuil, acht Grote Karekieten, ongeveer vijftien Nachtegaalen en één Woudaapje. De

nige rietvelden. Wat hebben wetlands toch een boeiende, eigen schoonheid!

De mist maakte me koud. Ik ben fietsend teruggekeerd en heb een tocht langs de rivier gemaakt en telde al gauw drie à vier zingende Grote Karekieten per kilometer. Buitendijks in de fraaie hoge rivierrietkragen en in de grote waterrietvelden en binnendijks in fraaie rietkragen in kanalen, soms zelfs helemaal dichtgegroeid, overal klonk het 'gekark' van deze fraaie zanger je tegemoet.

Voedselgebieden van de Purperreiger

Het dorpje Gorino Sullam met de rifugio, waar ik verbleef, lag aan de rand van een landbouwpolder (zie figuur 1). Deze polder werd doorsneden door smalle, rechte sloten. De sloten stonden in verbinding met een aantal brede, rechte vaarten, een soort kanalen. Karakteristiek waren de smalle, stenen aquaducten op het land ten behoeve van de watervoorziening. De waterstand werd gereguleerd. In een deel van de polder stonden de sloten droog, terwijl elders in de polder de sloten waren gevuld met helder water. In een hoek

Figuur 1. Overzicht van het gebied.

Purperreiger foerageert alleen overdag. Het aantal vogels dat in de ochtendschemering uitvliegt, kan een indruk geven van de grootte van de kolonie. De ochtendtelling is helaas mislukt. Het werd rond het morgenrood steeds mistiger. Wel bleek er vlakbij een slaapplek van de Kleine Zilverreiger te zijn. Uit enkele bomen aan de rand van het moeras vlogen zeker 33 vogels weg. Verder waren er onder meer enkele Kwaken en één Woudaapje. Het geheel was adembenemend. Wat is de schepping toch ongelooflijk mooi. Dan sta je daar op een betonnen blok bij een dijk aan de oever van een oeverloos moeras. Met in de schemering geluiden van Koekeek, kikker en Nachtegaal. En dan die prachtige opkomende zon boven de mistige geheimzinnige

van de polder lagen natte rijstvelden. Van de slootvegetatie werden Lisdodde, Riet, Waterweegbree, Zwanebloem en een zeggesoort genoteerd. Het water was gezien de planten zoet. In de polder werd veel klaver verbouwd ten behoeve van de veeteelt, verder tarwe en ook maïs. Boven diverse percelen stonden grote beregningsinstallaties op wielen, zodat ze konden worden verplaatst. Met een fiets, de rifugio heeft tientallen uitstekende fietsen te huur, ben ik min of meer zigzaggend over de soms verharde, soms onverharde wegen door de polder gegaan. Er werd gelet op overvliegende Purperreigers en met de verrekijker werden sloten en kanalen afgezocht naar foeragerende Purperreigers. De inventarisatie heeft ongeveer twee uur ge-

duurd. Er waren veel meer Purperreigers in de polder dan ik had verwacht. De veelal greppelachtige slootjes, soms wat bredere sloten en de enkele kanalen herbergden in de oeverzone relatief veel Purperreigers.

In 1976 zijn soortgelijke inventarisatiegegevens samengevat in dichtheidsklassen (Van der Kooij 1976). Naar Nederlandse begrippen waren veel sloten smal (smaller dan anderhalve meter). Drie sloten zijn voor een deel uitgelopen. In het heldere water zag ik geen vis, wel kikkers en water-

Purperreigers per duizend hectare. Het gebied zou in Nederland dichtheidsklasse II krijgen (Van der Kooij 1976). Deze kleipolder had daarmee een dichtheid die is te vergelijken met die van goede veenweidegebieden in Nederland! Terwijl ik zo op het oog deze polder tot tot de slechte voedselgebieden had gerekend (categorie IV). Voedselzoekende vogels zijn tot op bijna tien kilometer van de kolonie aangetroffen. Er is geen onderzoek verricht verder dan op tien kilometer afstand van de kolonie.

De landbouwpolder bij Gorino, vlakbij de rifugio. Ondanks het droge uiterlijk bleek het gebied een uitstekend voedselgebied voor de Purperreiger. Rechts de rivierdijk.

Foto: H. van der Kooij.

insekten. Mijs inziens zijn er geen vissen in de greppelachtige slootjes te verwachten. Toch zochten Purperreigers voedsel in dergelijke sloten.

Enkele sloten stonden droog, ze grensden aan hoge gerstvelden. Andere sloten waren dichtgegroeid en de vegetatie daarvan was soms deels of helemaal doodgespoten, enkele sloten waren dichtgegroeid en gemaaid. Een deel van de sloten had een laag waterpeil, een ander deel van de sloten was goed gevuld met water. Kortom er

De waargenomen voedselzoekmethode was in deze kleipolder gelijk aan die van de Purperreigers zoals die is geobserveerd in de Nederlandse veenweidegebieden (Van der Kooij 1976). De slootkant werd uitgelopen, waarbij de vogel regelmatig even in de sloot blikte: de loop-loer-methode. Territoriumgedrag werd die maandag niet gezien.

In de polder zelf werden vrijwel geen andere reigerachtigen gezien. Alleen één Kleine Zilverreiger werd vanaf de fiets 'betrap' bij het voedsel-

Een nat rijstveld in de polder bij Gorino. Reigersoorten als Kleine Zilverreiger, Kwak, Purperreiger en Ralreiger zijn hier toegerend aan te treffen.

Foto: H. van der Kooij.

was een grote variatie aan sloottypen. Een prachtig gebied om het voedselgedrag van de Purperreiger te bestuderen.

De Purperreigers, die toch in de eerste plaats viseters zijn, foerageerden in dat deel van de polder waar de sloten water tot veel water bevatten. In het natte rijstveld nam ik één Purperreiger waar en buitendijks stond één vogel te rusten in een zijarmpje van de rivier, op een dood stuk hout.

Het door mij bezochte landbouwgebied had een oppervlak van circa 830 hectare. Het herbergde die maandagochtend zeker tien Purperreigers. Dit is een dichtheid van twaalf voedselzoekende

zoeken in een vrijwel drooggemalen sloot. En één Kwak zocht voedsel in een nat rijstveld. De indruk bestaat dat de Purperreiger veelal in de gecultiveerde polders zijn voedsel zoekt, terwijl Kleine Zilverreiger en Kwak regelmatig gezien werden in de bij eb vrijwel drooggevallene buitendijkse rietplasjes langs de rivier.

Vermeldenswaard is nog dat ik het aan het einde van deze inventarisatie niet kon laten weer te posten bij de kolonie Bacucco. Bij deze post had een Waaierstaartrietzanger zijn territorium, terwijl Cetti's Zangers regelmatig langs de rivierdijk waren te horen. Rond half twaalf nam ik in de lucht twee hoogjagende zwaluwachtige sterns

Voedselzoekende Purperreigers
zijn op bijna tien kilometer van de
kolonie aangetroffen.
Foto: Piet Munsterman.

waar, met een fraai gevorkte staart en een zwart-wittekening. Volgens determinatie in de rifugio waren het twee Bonte Sterns geweest. Een plaatselijk ornitholoog, Lucio Verza achtte dit vrijwel onmogelijk. Hij kende de streek uitstekend en had die soort hier nog nooit gezien. En ik... ja ik zag alleen reigers. En toch... de kenmerken waren duidelijk geweest. Maar goed, u kent die discussies wel. Dat is nu eenmaal het probleem van vogels, ze vliegen, bij planten ligt dat eenvoudiger, die zijn veel grijpbaarder.

's Middags is het landbouwgebied ten oosten van de rivier, grenzend aan het dorpje Santa Giulia, globaal bezocht. Hier werden veel minder Purperreigers gezien. Dit gebied behoort waarschijnlijk tot dichtheids categorie IV, tot de 'slechte voedselgebieden'. Het is een relatief smal gebied en armer aan sloten. In natte rijstvelden in deze polder kon onder meer van achttien Steltkluten worden genoten.

Bij de terugkeer naar de rifugio werden nog twee Aalscholvers gezien. Eén adult exemplaar streek neer op een paal aan de rand van de lagune 'Sacca di Scardovari', een juveniele vogel vloog over naar het westen, waarschijnlijk naar een slaapplek. In het winterhalfjaar komt deze soort daar veel meer voor.

Aan het begin van de avond was ik terug in de rifugio. Een heerlijk maal wachtte mij. Deze keer werd gegeten met een paar docenten die met hun leerlingen hier enkele dagen doorbrachten. Ik begreep dat regelmatig Italiaanse scholieren hier een soort werkweek hadden.

Op 25 mei heb ik de rifugio verlaten. Ik werd weggebracht naar Rovigo, naar de trein. Op naar reigerkolonies in de provincie Lombardije, grofweg ten zuiden van Milaan, maar daarover een andere keer.

Een paar zeldzaam mooie dagen waren voorbij. Doch de Delta del Po staat in mijn geheugen ge-

grift als een schitterend gebied met hartelijke mensen. Alleszins een bezoek waard. Een gebied van internationale importantie voor onder meer de Purperreiger. Want er zijn in deze delta nog meer kolonies dan die van Basson en Baccucco. Renzo Rusticali schreef mij later dat Baccucco twintig nesten en Basson 65 nesten telde. Mogelijk broedden er in de hele delta enkele honderden paren.

Waarschijnlijk is de delta nog belangrijker vanwege de kolonies van de Dwergstern.

Aan welke bedreigingen de delta blootstaat, is mij niet bekend. Maar ze zijn er wel. Denk alleen maar aan de jacht in het winterhalfjaar. Wie weet welke vogels er zonder jacht in dit fraaie gebied zouden broeden. Ik denk bijvoorbeeld aan Lepeelaar (mogelijk al broedvogel) en Grote Zilverreiger (idem). Het is dan ook een goede zaak dat zo veel Italianen, in groepsverband, in schoolverband, in familieverband enkele of meer dagen doorbrengen in de gezellige, modern geoutilleerde rifugio. De rifugio heeft ook één of meer uitstekende natuurgidsen.

De rifugio verhuurt kano's, boten, fietsen, heeft uitstekende slaapgelegenheid en heerlijk gezond voedsel. De verzorging was zeer hartelijk. Kortom voor buitenlanders zijn er in de Delta del Po fijne mogelijkheden om met het gebied kennis te maken. Dat velen hiervan gebruik zullen maken en daarmee zullen bijdragen aan het behoud van dit schitterende gebied voor de toekomst!

Adres rifugio: Rifugio Parco del Po, I. 45010 Gorino Sulam - Comune di Taglio di Po (Rovigo).

In het voorjaar van 1994 is er de GRAD (Group of Researches on the Avifauna of the Delta) opgericht. Contactpersoon: Menotti Passarella, Via E. Paesanti, 14 I-44020 Gorino(FE), Italië.

■ Ir. H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren.

LITTERATUUR:

Fasola, M., R. Allieri & D.Z. Zandonella Necca (1992): Strategia per la conservazione delle colonie di Ardeinae e modello per la gestione di specifiche riserve naturali. *Ricerche di Biologia della Selvaggina* 90: 1-51.

Kayser, Y., J. Walmsley, O. Pineau & H. Hafner (1994): Evolution récente des effectifs de Hérons cendrés (*Ardea cinerea*) et de Hérons pourprés (*Ardea purpurea*) nicheurs sur le littoral méditerranéen français. *Nos Oiseaux* 42 (6) : 341-355.

Kooij, H. van der (1976): De Rode Reiger in het Groene Hart van Holland. Intern rapport. RIN Leersum.